

nemlig Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés (1478-1557) med *Historia general y natural de las Indias* (Brading s.31-34) og især jesuitten José de Acosta (1540-1600) med *Historia natural y moral de las Indias* og *De procuranda indorum salute* (Brading s.184-195). Kapitel 9 om *History and Myth* vil efter min mening kunne blive obligatorisk læsning for studerende fremover, bl.a. for med Brading at argumentere for José de Acosta som en af de vigtigste kilder overhovedet til Spansk Amerikas tidlige historie. Endvidere findes der vigtige pointer som det, at Bartolomé de las Casas, der dels „vandt“ indianerdebatten, men „tabte“ den koloniale praksis i forhold til Amerikas indfødte befolkninger (dette er ikke Bradings synspunkt, men mit; S.L.) også medvirkede til en historisk forvrængning. Han bidrog til, at Consejo de Indias censurerede udgivelsen af Gómaras *Historia general* og af fortsættelsen af Oviedos værk, og derfor blev der, på grund af fraværet af „autoritative“ (og tendentiose; S.L.) spanske fremstillinger af erobringshistorien, frit spillerum for antispanske (og ligeså tendentiose; S.L.) versioner af den „sorte legende“ som f.eks. Girolamo Berzonis *Historia del Mondo Nuovo* fra 1565, der blev standardværket i store dele af Europa (Brading s.203-4). Også vor egen tids fremstillinger af erobring- og kolonihistorien viser, at følgerne heraf ikke er forvundet endnu.

Under læsningen af Brading er det i nogle afsnit vanskeligt at skelne mellem, hvornår han er historiker, der baserer sig på sekundære kilder, historiograf, der diskuterer med og mod kronikører og historikere, og hvornår der faktisk er tale om refererende parafrafer. Det kan f.eks. undre, at der i forhold til Columbus tilsyneladende bygges på S. E. Morison, hvis hovedværk er *The Admiral of the Ocean Sea* (Boston 1942), og henvises til Consuelo Varelas standardudgave af Columbestekster og -dokumenter (Madrid 1982, 1984 og senere udgaver), uden at samme Consuelo Varelas og Juan Gils bidrag i samme tekstsamling og deres mange andre væsentlige bidrag til udforskningen af opdagelseshistorien nævnes. Tilsyneladende kender Brading ikke J. Manzano y Manzanos *Colón y su secreto* fra 1976, som man kan være mere eller mindre uenig med, men som er væsentlig. Og pludselig viser Brading s.630, at han godt kender til eksistensen af M. Fernández de Navarretes tidlige opdagelsesstudier (Madrid 1825), men de in-

troduceres for at begrunde Washington Irving's New School i fortolkningen af spansk-amerikansk historie. Hvorfor følge kronologien ved at lade Navarrete vente, til Washington Irving skal bruge ham i begyndelsen af det 19. århundrede, når Morison fra 1940'erne kan anvendes til belysning af 1492 og følgerne heraf? Jeg har ikke kontrolleret dette i denne omgang, men mener at huske, at en af hovedkilderne for Morison netop er Navarrete. Og efter min mening er Morison i høj grad lige så præget af sin angelsaksiske samtid i sin fortolkning, som f.eks. Navarrete af sin spanske (eller Brading eller jeg selv er det af vores). Dette, samt andre sekundære kilder, efterlader en fornemmelse af, at Brading er mere disponeret for at acceptere engelsksprogede fortolkninger end spanske.

D. A. Bradings bog er ujævn, svært læselig og inkonsekvent i sit forhold til historie og historiografi. Det er også en værdifuld bog på grund af informationsmængden og de diskussioner, som forfatteren fører med fortidens kronikører og historikere. Uden at det har været et erklæret formål for ham, får Brading demonstreret, hvad der er enhver historikers hovedproblem: Vi vil gerne vide, wie es eigentlich gewesen ist, hvad der virkelig skete, men før vi kan komme bare i nærheden af facts, skal vi først forholde os til primære og sekundære kilder, deres epoketypiske forudsætninger og begrænsninger og uddrage, hvad dette kan betyde oversat til vores epoketypiske erkendelsesmæssige begrænsninger.

Det er en af den type bøger, som man ikke blot lægger bort med etiketten „god“ eller „dårlig“. Den er „god“, men provokerer i høj grad også til videre arbejde, fordi så meget står uafklaret tilbage.

Svend Lindhardt, ph.d.
Center for Latinamerikastudier
Aarhus Universitet

GINA BUIJS (ed.): *Migrant Women – Crossing Boundaries and Changing Identities. Cross-Cultural Perspectives on Women*, vol. 7. Oxford & Providence, R.I.: Berg Publishers 1994. 204 sider. ISBN 0-85496-869-5 paperback, pris £12.95. ISBN 0-85496-729-X hardback, pris £35.00.

Den „typiske“ arbejdsmigrant fremstilles oftest som en mand, der over tid – måske – sen-

der bud efter resten af familien; migranternes koner fremstilles derimod som dem, der enten passer jorden derhjemme, eller har svært ved at tilpasse sig de moderne storbyers livsformer, når de ikke længere er omgivet af deres „traditionelle“ netværk og kvindefællesskaber. Selvom adskillige (kvinde)studier efterhånden har påpeget, at realiteten ikke nødvendigvis forholder sig sådan, er der stadig behov for studier, der beskæftiger sig med betydningen af, at verdens migranter har to køn, at kvindelige migranter ikke blot er koner, men også selvstændige migranter og på mange andre leder også er en differentieret gruppe med hensyn til klassebaggrund, etnicitet, race og alder. Denne antologi er ét af bidragene hertil.

Samtlige ni bidrag i bogen er skrevet af kvinder, nogen af dem selv migranter, og omhandler såvel flygtninge- som migrantkvinders erfaringer. De beskrevne kvinder kommer fra Peru, Chile, Palæstina, Somali, Bangladesh, Indien, Vietnam, Transkei og Storbritannien (eneste førsteverdensland), og migrerer enten inden for deres eget lands grænser eller til Storbritannien, Tyskland, Hongkong, USA og Sydafrika. Alle artikler bruger kønsrelationer som et dynamisk fokus for forståelsen af migrationserfaringen, diskuterer forholdet mellem rum og sted, inddrager ændringer i kønsrelationer (affødt af migrationsprocessen) og vedligeholdelsen, hhv. omformningen af kulturelle former og praksiser fra hjemlandet i nye omgivelser.

Redaktøren Gina Buijs gennemgår i introduktionen de forskellige tilgange til studiet af kvindelige migranter/flygtninge. Og det gør hun bredt og fyldestgørende, bl.a. ved at referere til tidligere studier. Hun gør op med tidligere feministiske antagelser om lønarbejdets frigørende karakter per se, den vestlige verdens „tilbud“ om mere egalitære kønsrelationer og tilsammen med bogens øvrige bidrag bliver det klart, at kvinders migranterfaringer hverken er simple eller unidirektionale, men tværtimod komplekse og mangfoldige. Jeg skal ikke referere samtlige bidrag, der alle er læseværdige, men fremhæve dem, jeg selv fandt mest inspiration i.

Faktisk er Gina Buijs eget afsluttende bidrag et af de bedste. Hun beskæftiger sig med kvindelig migration fra Transkei til Natal (Sydafrika), en migration der i høj grad er karakteriseret ved at være udokumenteret (dvs. illegal og ikke optrædende i statistikker). I et område, hvor de fleste (forskere) er enige om,

at migrationen er domineret af mænd, viser et empirisk feltarbejde nemlig, at tusinder af kvinder er selvstændige migranter (dvs. at de migrerer på eget initiativ uden mænd). For disse kvinder er mænd (tidligere ægtefæller, fædre til deres børn og aktuelle kærester) perifere. Derimod etableres netværk mellem kvinder i såvel sender- som modtagersamfund. Buijs henleder endvidere opmærksomheden på de generelle problemer i migrationsstudier. Migration er, siger hun, enten blevet studeret med fokus på migranten (hvor øvrige familie- og husholdsrelationer ignoreres) eller med fokus på migrantens fravær (der igen isolerer studiet af de tilbageblevnes situation uden at inddrage de komplekse netværk mellem migrationens forskellige „ender“).

Sarah Lund Skar beskæftiger sig med intern migration i Peru og ser udflytningerne til jungleområderne i Andesbjergene som en intern koloniseringsproces snarere end en migrationsproces. Det er et spændende perspektiv – og nok det bidrag, der bedst forbinder en empirisk indsigt med videre teoretiske refleksioner. Hun viser, hvordan kvinder og mænd udfylder kønsspecifikke roller i kolonisationsprocesser, og hvordan kvinder har en meget fremtrædende plads i vedligeholdelsen af den lokale quechua-kultur og fungerer som dynamiske bindeled mellem landsbyen og migrationsdestinationen. Marita Eastmond beskriver en anden latinamerikansk kontekst, nemlig udviklingen i et chilensk migrantsamfund i Silicon Valley. Hvor mænd delokaliseres fra deres tidligere rolle som politiske aktører og (ene)forsørgere, delokaliseres kvinder fra deres traditionelle netværk. Mere feministisk-politisk orienterede kvinder underordnes mænds kollektive hukommelse om tortur og politisk undertrykkelse. Eksilsamfundet lever ikke kvinderne plads. Det er muligvis rigtigt for Eastmonds informantgrupper, men andre studier har vist, at kvinders oplevelse af tortur (som næsten altid har involveret seksuel mishandling og medfølgende skamfølelser) rent faktisk også har ført til ændrede kønsrelationer og mobiliseret kvinder til politisk handling. Spændende ved Eastmonds bidrag er imidlertid, de ændringer der sker, når mennesker ikke længere er i tvunget eksil, men får muligheden for at vende tilbage. At få „sit liv tilbage“ betyder ikke længere nødvendigvis at vende tilbage, og her er kvinder tilsyneladende bedre rustede end mænd til at integrere fortiden i en meningsfyldt nutid – et andet sted.

Dima Abdulrahim inddrager forholdet mellem det første og det andet eksil. Palæstinensiske kvinder har oplevet først at leve i flygtningelejre i Libanon og senere i (det tidligere) Vestberlin. Abdulrahims bidrag er vigtigt, fordi det viser at opfattelsen af „traditionelle“ kønsrelationer er statisk, og at kønsrelationer aldrig er de samme til alle tider, men tværtimod kontinuerligt transformeres. Hendes bidrag rummer endvidere en velrettet kritik mod vestlige feministers (velmenende) hjælpeforanstaltninger til muslimske kvinder. Krisecentre har tilbudt muslimske kvinder en flugtmulighed, men har omvendt ikke tilbudt nogen retrætemuligheder, ofte med total isolation til følge. Hazel Summerfield bidrager også til debatten om „muslimske kvinder“. Ved en sammenligning af to muslimske grupper i Østlondons Tower Hamlet-kvarter gøres der op med stereotypen af den muslimske kvinde. De muslimske kvinder fra Somalia har i langt højere grad end deres Bangladesh-medøstre mulighed for skilsmisse og netværkstøtte – og deraf følgende færre psykiske helbredsproblemer! Samtidig har Somali-kvindernes bedre engelskkundskaber gjort det lettere for dem at udnytte modtagersamfundets muligheder. Og de har i modsætning til kvinderne fra Bangladesh åbnet sig mod det engelske samfund, mod andre migrantgrupper og mod det engelske arbejdsmarked allerede i første generation. Parminder Bhachus bidrag handler om asiatiske migrantkvinder i Storbritannien – men måske endnu mere om vestlig vanetænkning omkring fænomener som f.eks. purdah og brudepris. Sådanne fænomener er i litteraturen stort set kun beskrevet som kvindeundertrykkende og fuldstændig uden for kvinders kontrol. Set „indefra“ er det imidlertid tydeligt, hvordan asiatiske kvinder generelt har visse handlemuligheder – som oftest udnyttes optimalt i migrationssituationen. Bhachu har endvidere plads til selvrefleksion og ikke mindst selvkritik. Der er, siger hun, en tendens blandt „etniske“ minoritetsforskere til at fremhæve økonomiske og uddannelsesmæssige succeshistorier. Og det er selvfølgelig legitimt nok at ville skrive sig op imod det generelle negative billede, vestlige medier – og forskere – ofte bidrager til. Men det, der er behov for, er mere varierede studier, der omhandler de forskellige og komplekse migrationserfaringer.

Her er vi imidlertid ved et af antologiens problemer. For vi får – selvfølgelig – et kom-

plekst billede af verdens migrantkvinder, når hvert enkelt bidrag omhandler en specifik flygtninge/indvandrergruppe. Men det kommer let til at ligne et varehuskatalog, fordi vi ikke får forskellige synsvinkler på den samme migrantgruppe. Og sådan ender antologier ofte med at blive, når de – som denne – er baseret på en konference. Det står imidlertid den enkelte frit at lade sig inspirere af de forskellige tilgange til studiet af den kvindelige migrationserfaring. Den læser, der gerne vil introduceres til et komplekst problemfelt, får med andre ord noget for pengene, hvorimod den drevne migrationsforsker muligvis vil savne en mere gennemgående og snævrere fokuseret analyse.

Ninna Nyberg Sørensen
Center for Udviklingsforskning
København

MIRIAM E. CAMERON: *Living with AIDS: Experiencing Ethical Problems.* Newbury Park, London & New Delhi: Sage Publications 1993. 251 sider. ISBN 8039-4778-X hardback, pris £36.95. ISBN 8039-4779-8 paperback, pris £15.50.

For nylig blev der i København afholdt en konference under overskriften „AIDS: Ethics, Justice and European Policy“. Deltagerne, der fortrinsvis var filosoffer og læger, diskuterede hvilke etiske principper, der burde gælde på individuelt og politisk plan for bekæmpelsen af HIV-smitte. Desværre fik man det indtryk, at de fleste deltagere havde kastet sig ud i dette projekt uden skelen til, hvad der allerede er blevet tilbagelagt i diskussionen om etik og HIV/AIDS blandt smittede, pårørende, sundhedspersonale, jurister, frivillige organisationer og offentlige myndigheder i de sidste 10 år.

Filosofisk input er velkomment, men det hjælper, hvis det forholder sig til de berørtes virkelighed. I den sammenhæng kan man glæde sig over, at Miriam E. Cameron med den her anmeldte bog har sat sig for at dokumentere, hvordan 30 amerikanere – 25, der har AIDS og 5 pårørende – gør sig etiske overvejelser om at leve med HIV/AIDS som en del af deres tilværelse. Cameron, der er sygeplejerske og etiker, betegner sin bog som et bidrag til en „beskrivende etik“, der søger at klarlægge hvilke etiske værdier, folk egentlig baserer sig på i praksis.